

מעז יצא מתוק

כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה,
כך משנכנס אדר מרבין בשמחה!?

הרב אשר סמית'

השוואה בין אב לאדר

במשנה במסכת תענית נכתב: "משנכנס אב ממעטין בשמחה" (שם כו, ב), בעקבות דברי המשנה אומרת הגמרא (כט, א) מימרא מפורסמת:

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה.

רש"י על הגמרא מסביר את סיבת ריבוי השמחה: "משנכנס אדר: ימי נסים היו לישראל, פורים ופסח". נשאלת השאלה, מדוע הגמרא ניסתה את ההוראה על השמחה בחודש אדר דווקא בצורה של השוואה בינו לבין חודש אב? חז"ל רוצים שנרבה בשמחה, ולשם כך הם מזכירים לנו בהדי הדדי את אחד הזמנים העצובים בתולדותינו, אם לא העצוב ביותר?! משל למה הדבר דומה? לאדם המאחל לחברו העומד לצאת להפלגה את הברכה: "נוסעי הטיטניק לא נהנו בהפלגה שלהם, אני מקווה שאתה כן תהנה בהפלגה שלך"...

ניתן לתרץ ולהסביר באופן פשוט, שהגמרא רוצה להראות הקבלה בין דברים חופפים אך שונים. "כשם שמשנכנס" - "כך משנכנס"; "אב" - "אדר"; "ממעטין" - "מרבין". זה באמת נשמע יפה, יש לזה צליל נחמד. אך האם זה הכל? האם זו רק הקבלה יפה? מה עוד טמון במימרא זו?

לפני שנמשיך הלאה נביא כמה מתשובות רבותינו:

א. רבנו המאירי (שם) מסביר שהשוואה נעשתה כדי להזכירנו שני עיקרים חשובים, ובלשונו הקדושה: "הכל הערה שראוי להתפלל ולהודות לא-ל בכל עת ובכל זמן כפי

הנאות למה שאירע באותו זמן, וכן שצריך לברך על הטובה ועל הרעה כמו שהתבאר (ברכות נד, א). המאירי מסביר שההשוואה נעשתה לאו דווקא לשם בירור המהות של אדר ואב, אלא כדי שנלמד מהם על חובתנו להתייחס בראי האמונה ל"ענייני דיומא", בין אם הם דברים טובים ובין אם הם לא טובים, וממילא להודות לקב"ה על כל שגמלנו.

ב. בעל ה"שפת אמת" (תענית, שם) מתייחס אף הוא להקבלה זו ולאחר שהוא נותן כבוד לפירוש רש"י, הוא מציע הסבר אחר:

ויותר נראה מהא דתלי לי באב משום שבאדר היה קיום הקרבנות והמקדש. דבאדר זמן שקלים לחדש בניסן התרומה חדשה, ונדבו בני"ש בשמחה שקלי הקודש, וכמבואר כמה פעמים בפסוק כשהתנדבו בני"ש למקדש היה שמחה גדולה בעולם, וכיון שקבלו עליהם בשמחה נדבת הלשכה עדיין השמחה נמצא באדר, וכשקורין פר' שקלים מתעורר זה.

"השפת אמת" מסביר שריבוי השמחה באדר לא קשור למהותו של חג הפורים (וחג הפסח אליבא דרש"י) ולנסים שהתרחשו בו, אלא הוא קשור לחדשים אלה ביחס לבית המקדש, מצד אחד חיזוקו על ידי נדבת שקלים הניתנת באדר, לעומת החלשתו וחורבנו שהתרחשו בחודש אב. לדעתו, אף כיום חיזוק בית המקדש נעשה על ידי קריאת פרשת שקלים המביאה לשמחה גדולה, המנוגדת למיעוט השמחה באב בשל חורבן המקדש.

ג. גם בעל "ילקוט הגרשוני", הרב גרשון שטרן,¹ מתייחס לדברים ושואל (או"ח הל' מגילה, תרפו): "ויש לדקדק במ"ש 'כשם', וכי תלוי זה בזה?", ומשיב:

ונ"ל דה"פ דידוע דלשמח את עצמו לשם שמים הוא קשה יותר מלסגף ולצער את עצמו לשם שמים, כי בכל שמחה מעורב הנאת עצמו וקשה לכוין לשם שמים לכך הזהירו אותנו דכשם משנכנס אב ממעטין בשמחה וזה בוודאי עושין לשם שמים, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה יהיה גם כן רבוי השמחה לשם שמים.

¹ רב חשוב בטרנסלווניה-אונגריה תרכ"א-תרצ"ו, שכל ימיו חלם על ארץ ישראל ועל גאולת ישראל. בשנת תר"ע זכה לבקר באה"ק ובעקבות הביקור כתב ספר קטן הנקרא "מסעי בני ישראל". בביקור זה הוא זכה לפגישה עם הרב, כפי שהוא מתאר בתחילת הספר, שבהגיעו לאה"ק, "בבואנו ליפו קידם את פנינו בברכה נלבבת הרב הגאון ר' אברהם יצחק הכהן קוק, אבדק"ק יפו והמושבות יצ"ו". ממש מאלף לקרוא את תיאורי מסעו באה"ק, "מיד לאחר שהגענו אל המלון התפללנו תפילת מנחה ברגש עז. לא יכולנו להתאפק מבכייה ונהייה וכשהגיע בעל התפילה ל'וירושלים עירך ברחמים תשוב', כמעט ונשבר לבנו ומפל דמעות פרץ בעוז על לחיינו". עד כאן לשונו הקדושה, ממש מתוך מדבש...

כלומר, המילה "כשם" לא באה לתלות את החודש האחד בשני אלא באה להורות על צורת השמחה ועל כוונתה, ונמצינו למדים שכמו שמיעוט השמחה באב נעשה רק לשם שמיים, כך ריבוי השמחה באדר צריך להיות גם הוא לשם שמיים, ללא פניות אישיות ודברים חיצוניים.

נראה לומר שפירושים אלה לא התייחסו לפנימיותם של חודש אדר וחג הפורים. רבנו המאירי, ה"שפת אמת" ו"ילקוט הגרשוני" לא מתייחסים לקישקעס של אדר - לעיקרו. המאירי לומד כלל שצריכים לזכור כל השנה, ואותו יכולנו ללמוד גם מהשוואת חודשים אחרים, מניסן - זמן גאולה, או מתשרי - זמן שמחה. לפי המאירי נראה שבאדר עצמו, אובייקטיבית, אין חשיבות מיוחדת על פני חודשים משמחים אחרים! מה מיוחד דווקא באדר? את אותה השאלה נשאל גם על ה"ילקוט הגרשוני" שלומד דבר חשוב מהקבלת החודשים, אך מה בנוגע לתוכן החודשים עצמם? איה הייחודיות של אב ושל אדר באה לידי ביטוי, מעבר לכך שבאחד יותר קל להיות עצוב לשם שמיים, ובשני פחות קל לשמוח לשם שמיים? גם ה"שפת אמת" לומד דברים שכמעט ולא קשורים לפורים, הרי שמחת פורים היא השמחה המרכזית שבאדר ולא השמחה שבתרומת השקלים!

דברינו עד כה מובילים למספר שאלות:

האם יש עניין הקושר את המהות הפנימית של ריבוי השמחה באדר למהות הפנימית של מיעוט השמחה באב? קשר שאינו שייך רק לצורת השמחה ("ילקוט הגרשוני"), או לעניין אחר שלא קשור בכלל לפורים (המאירי/"שפת אמת"), אלא קשר המשווה את מקור הריבוי והמיעוט, כמובן, מתוך הבנת עיקרו של אדר - פורים!

ועוד, אם כוונת הגמרא היא "להשוות" ולהראות את הניגודים שבין ימים טובים - פורים (ופסח, על פי רש"י), לימים פחות טובים - אב, מדוע הגמרא בוחרת בחודשים עצמם ולא במועדים המתקיימים בהם, תשעה באב לעומת פורים (ופסח)?

יותר מכך, ההקבלה בין החודשים ברמה המעשית לא נראית מושלמת מכיוון שלפי ההלכה אכן ממעטים בשמחה מראש חודש אב ו/או מהשבוע שחל בו תשעה באב, כמובא ב"שלחן ערוך" (או"ח תקנא, א-ג), אך מנגד אין הלכה ברורה לגבי אופן ריבוי השמחה באדר ולגבי פרטי הדין.² כלומר, מבחינה מעשית, החודשים לא לגמרי

² חוץ מה"הערה" המובאת במג"א ובבאר היטב (תרפו, סק"ה), בה נאמר כי מי שיש לו דין עם נכרי או עכו"ם ישפוט באדר. ואכמ"ל ולפלפל מדוע באמת אין כמעט התייחסות הלכתית לריבוי השמחה באדר בדברי גדולי הפוסקים כהרמב"ם, הטור, והשו"ע. עיין בשו"ת "חת"ם סופר" או"ח, קס; וב"נמוקי אורח חיים" לרבי ממונקאטש הל' מגילה, תרפו.

מקבילים. ואם נתרץ שזו קושיה שרש"י ניסה ליישב בדבריו, כשהזכיר את פורים ופסח עצמם, הדר קושיא לדוכתיה - למה הגמרא עצמה בוחרת בניסוח שמשווה בין החודשים, ולא את הימים? זו שאלה שניתן לשאול על שיטת ה"שפת אמת" שמבאר את השמחה באדר כ"תגובה" לתרומת השקלים. ואם כך, למה הגמרא השוותה והקבילה בין שני החודשים, אם הם אינם באמת שווים בצורת ה"משנכנס" שלהם? שהרי אם שמחת השקלים כל כך גדולה עד שהיא מנוגדת למיעוט השמחה באב, מדוע אין הוראות מעשיות לכך?

כל אלו מביאים אותנו לשאלה האחרונה והעקרונית ביותר: מתוך ניסוח הגמרא משמע שריבוי השמחה באדר תלוי במיעוט השמחה באב, או לפחות בהבנתו. כלומר, אדם החפץ לקיים את מאמר הגמרא ולהרבות בשמחה באדר, קודם כל צריך להכיר את מיעוט השמחה של אב. שהרי כשמשווים דבר אחד לדבר הקודם לו, צריך לדעת מהו הדבר הראשון ולהבינו על בוריו. כך לדוגמא, כיוון שיש לי איזו השגה ביופי של "דמות הקשת בתוך הענן", אזי ממילא אני יכול להבין קצת - "מה נהדר היה כהן גדול בצאתו מבית קודשי הקודשים". אם כן, בנידון דידן, למה ואיך ריבוי השמחה באדר תלוי בהבנת מיעוט השמחה באב? להבנת דבר זה, נחזור לתיאור תקופות חורבן בתי המקדש.

היכלא קליא קלית

הגמרא מספרת שכאשר נבזזאדן, שר צבאו של נבוכדנאצר, התגאה על ששרף את הבית, יצתה בת קול ואמרה "עמא קטילא קטלת, היכלא קליא קלית, קימחא טחינא טחינת" (סנהדרין צו, ב). כלומר: עם הרוג הרגת, היכל שרוף שרפת, קמח טחון טחנת. ובלשוננו, היהודים עצמם, על ידי מעשיהם הרעים, כבר הרגו אחד את השני ושרפו את בית א-להינו. נכון, בחוצות ירושלים התהלכו בני אדם שנקראו יהודים, אבל הם לא היו יהודים חיים! הם היו אנשים מתים המתחזים ליהודים חיים. וכפי שכותב השל"ה הקדוש (מסכת ראש השנה, עמוד הדין, ד"ה "עוד יתעורר"):

כשם שיש להגוף בריאות וחולי ומיתה, כן יש בנפש, ובריאות הנפש הוא קיום התורה והמצוות, והנהגת המדות הישרות. וחולאים הוא בחסר מאלו הדרכים... וכמו שאם יכבד החולי במאוד מאוד בגוף אזי מת, כן אם הרשיע הרבה אזי הכרת תכרת הנפש בר מינן. ועל זה ארו"ל (ברכות יח, ב), "רשעים בחייהם קרויים מתים".

כל אחד רצח את "היהדות" שבו ושחברו. כל כך פגמו בחלק א-לוה ממעל שלהם, עד שנשמתם מתה. נכון, היה בנין מפואר שעמד על הר הבית, אבל עוד הרבה לפני שנבזזאדן הגיע לזירה, זה כל מה שזה היה - בניין יפה, ובניינים יפים יש גם

במקומות אחרים בעולם. ארכיטקטורה יפה ותו לא. ריקה מתוכן. "כל" מה שנבזר אדן עשה היה פשוט להראות לכולם כמה האנשים כבר היו מתים, ולגלות לנו כמה בית העולמים כבר היה שרוף וטחון, "היכלא קליא קלית, קימחא טחינא טחינת". את בתי המקדש החריב העם הרבה לפני שהבבלים והרומאים נכנסו לתמונה, והמעשים ידועים לכל: "מקדש ראשון מפני מה חרב מפני ג' דברים שהיו בו ע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים... מקדש שני... מפני מה חרב מפני שהיתה בו שנאת חנם" (יומא ט, ב). איננו עצובים משום שאיבדנו אוצרות יקרים ומפני שבניין מפואר נחרב עד היסוד. עם כל העצב שבדבר, הדגש באבל אינו על כך שכה הרבה יהודים נרצחו על ידי הבבלים והרומאים, והוא גם לא על שהוגלינו מארצנו. אנחנו כל כך שבורים בפנים בגלל מה שהוביל לחורבן, למוות ולגלות. אנחנו שבורים בגלל המחסור החמור באהבה לקב"ה ובאהבת אדם לחברו, שאכן בא לידי ביטוי בעבודה זרה, גילוי עריות, שפיכות דמים ושנאת חנם.

עם ישראל היה בבירא עמיקתא גם בימים שקדמו לנס הפורים. היהודים נהנו במשתה שחוגג את "הקב"ה-עזב-את-העולם-אין-יותר-בית-מקדש"; הם השתתפו בסעודתו של אותו רשע ש"כל מי שנהנה מאותה סעודה, הוא יורה שהוא שמח על חורבן המקדש" (הריא"ף³ על "עין יעקב", מגילה יג, ב); הם השתחוו לעבודה זרה בימי נבוכדנאצר, וזה היה עיקר החטא שלהם לפי הריא"ף (שם): "שלא נתעוררה הגזרה לכל ישראל... אלא על עון הצלם שחטאו בימי נבוכדנאצר";⁴ אחר כך גם השתחוו להמן שעשה עצמו עבודה זרה (שם י, ב); בנוסף לכל אלה, הם היו מפוזרים ומפורדים, עסוקים שוב בשנאת חנם, כפי שכתב החיד"א ("כסא דוד", דרוש עשירי לשבת זכור, ד"ה "ואפשר כי המן הרשע"): "ולזה אמר 'ישנו עם אֶחָד מִפְּנֵי' (אסתר ג, ח), שגזר עליהם הגלות והפיזור בעוון היותו מפורד ויש להם שנאת חנם... ולמלך מלכי המלכים אין שווה להניחם", וכלשון ה"שפת אמת" (פורים, תרמ"ג): "ולכן אמר 'עם מפוזר ומפורד', שהרגיש שגם החטא שאבדו האחדות".

בזה אולי יוסבר מדוע הגמרא בתענית משווה בין כניסת החודשים אב ואדר, ולא בין הימים עצמם, תשעה באב ופורים. אולי דבר זה נעשה כדי להדגיש את הצד השווה, וללמדנו שהדבר המרכזי והחשוב שבשני הימים האלו הוא מה שהוביל למציאותם, ולא הימים עצמם, שהם "רק" תוצאה ותולדה.

³ הרב יאשיהו פינטו, 1595-1648. רב בדמשק, מקובל דרשן ופרשן.

⁴ ועיין שם בריא"ף שמפלפל ומסביר את תשובת רשב"י לתלמידיו "אם כן, שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו" (מגילה יב, א), שבפשט הדברים משמע שהוא דחה את סברתם שהתחייבו כליה בגלל הסעודה.

הדור קבלוה

אמנם ב"משנכנס" לסיפור פורים עם ישראל היה באמת בכירא עמיקתא, אך מיד לאחר מכן, עוד בתקופת ה"משנכנס", הגיע גם התיקון לדבר. כלומר, עוד לפני הנס עצמו, העם התחבר לקב"ה מחדש, "הדור קבלוה בימי אחשורוש" (שבת פח, א). כך מבאר בעל ה"תניא" ב"תורה אור" (מגילת אסתר צו, א):

וזכו אז ישראל למדרגת הביטול הגדול על ידי מסירת הנפש על קדוש השם שהרי אם רצו להמיר דתם לא היה המן עושה להם כלום שלא גזר אלא על היהודים, אלא שהם מסרו עצמן למות כל השנה כולה ולא עלה להם מחשבת חוץ ח"ו.

כלומר, באחד עשר החודשים שעברו בין גזירת המן בניסן ועד י"ג באדר שלאחריו, הם יכלו להתבולל ולעזוב את דרך המלך, מלכו של עולם, והמן היה עוזב אותם לנפשם ממש - אלא שהם עשו תשובה נשגבה כל כך עד שכלל לא עלתה על ליבם אפילו הוה אמינא של הוה אמינא לעזוב את הקב"ה! ה"הדור קבלוה" אמנם נאמר על "קִימוּ וְקַבְּלוּ" (אסתר ט, כז) שנכתב לאחר הנס, אך התייחס למה שקרה ליהודים לפני הנס, ב"משנכנס" שלו - החזרה בתשובה והדבקות ללא פשרות בקב"ה, כתיקון למה שנעשה ב"משנכנס אב". אולי משום כך הגמרא (שבת פח, א) מדייקת בלשונה וכותבת שה"הדור קבלוה" היה "בימי אחשורוש", ולא בימי מרדכי ואסתר - כי ה"הדור קבלוה", החיבור מחדש לקב"ה התרחש לפני שמרדכי עלה לגדולה, לפני ש"נִפְלַל פְּחַד הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם" (אסתר ח, יז), כפי שהסביר בעל ה"תניא". החיבור התרחש כשהיו עוד ממש "אכתי עבדי אחשורוש אנן" (מגילה יד, א), כפשוטו.

בימים שלפני הפורים, ב"משנכנס אדר", היהודים תיקנו גם את ענייני בין אדם לחברו שנהרסו ונפגמו בימים שלפני תשעה באב, ב"משנכנס אב". "לְךָ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים" (אסתר ד, טז) התקיים כדי "שיהיה להם אחדות" (החיד"א, שם, ד"ה "ולכן אסתר המלכה"), הדבר בא לידי ביטוי במצוות היום: "משלוח מנות הוא כדי שיהא שמח ושש עם אוהביו וריעיו ולהשכין ביניהם אהבה ואחוה וריעות" (ב"ח, או"ח תרצה, ו). וכלשון רבי שלמה הלוי אלקבץ ("מנות הלוי" על אסתר ט, יט ד"ה "והיהודים על כן"): "ומשלוח מנות איש לרעהו כמו שהיה עניינם כאיש אחד להקהל כל אחד עם חברו, הפך איש צר ואויב לשון רמיה האומר עם אחד מפוזר", וכן בהמשך דבריו (שם ט, כב ד"ה "ויכתוב"): "כי על ידי מרעות ואחוה, נקהלו וניצולו, לא בפירוד לבבות". גם ה"שפת אמת" התייחס לדבר וכתב (פורים, תרנג): "לכן עיקר מצות מגילה בעשרה משפחה ומשפחה וכו', לרמוז שעיקר הישועה היה התאספות בני ישראל לבוא אל האחדות".

יתירה מזאת, התיקון של בין אדם לחברו היה הכרחי לא רק לשם תיקון שנאת החינם, אלא גם ככלי וכהקדמה ל"הדור קבלוה", לחידוש הקשר עם הקב"ה, הרי כולנו יודעים שהחנייה במעמד הר סיני שהייתה "כאיש אחד בלב אחד" (רש"י, שמות יט, ב) הייתה תנאי לקבלת התורה, וכדמשמע מה"ילקוט שמעוני" (פרשת יתרו, רעג):

בקש הקב"ה ליתן תורה לישראל בשעה שיצאו ממצרים, והיו חלוקים אלו על אלו... היו נוסעין במריבה וחונין במריבה, כשבאו לסיני הושוו כולם אגודה אחת... אמר הקב"ה: התורה כולה שלום, ולמי אני נותנה? לאומה שהיא אוהבת שלום.

באותו אופן שה"ניחן שם ישראל נגד ה'הר" (שמות יט, ב) היה תנאי לקבלת תורה במעמד הר סיני, כך ה"לך פנוס את כל היהודים" של יהודי שושן היה הכלי שהוביל ל"הדור קבלוה". אולי משום כך, לאחר שעברו שלוש שנים מנס פורים,⁵ כשהושרשה ביהודים בחזקה אהבת הבורא ואהבת ישראל, הקב"ה, מלכו של עולם, בכבודו ובעצמו מבקש מהם שיבנו לו בית! למרות שעם ישראל חושב שעוד לא הגיע הזמן לבנות את בית ה', "העם הזה אמרו לא עת בא עת בית ה' להבנות" (חגי א, ב), הקב"ה מזרזם: "כה אמר ה' צב-אות שימו לבבכם על דרכיכם: עלו ה'הר והבאתם עץ וקנו הפית וארצה בו וּאֶכְבְּדָה אֲמַר ה'" (שם, ז-ח). עם ישראל הראה לקב"ה ולעצמו שהוא שינה כיוון וברצונו שוב לעשות מקום בליבו ובנפשו עבור הזולת ועבור ה' יתברך. ח"י שנים לאחר שנכתב כתב השטנה ונפסקו עבודות הבניה (עזרא ד, כד; ורש"י, שם), העם חי מחדש, "וַחֲזִי בָהֶם" (ויקרא יח, ה)! בעקבות כך הוא גם בונה את המקדש.

הא בהא תליא

הגמרא לא רק מציינת חיוב של ריבוי שמחה באדר כהקבלה יפה המנוגדת למיעוט השמחה שבאב, היא בעצם מציבה לנו תנאי מינימאלי. כדי לשמוח בכניסת אדר, אדם חייב להבין את מיעוט השמחה בכניסת אב, מיעוט שמחה שאינו קשור לתשעה באב, אלא למה שקדם לו, ל"משנכנס" שלו. באותו האופן, השמחה באדר באה בעקבות מה שקרה בזמן שקדם לחג, ולא בהכרח בשל החג עצמו! לכן הגמרא מביאה את המימרא הזאת ממש בסוף תיאור הדברים הנוראיים שקרו בתשעה באב ולאחריו. רק יהודי שבאמת מבין ומפנים את הדברים שהתרחשו לפני תשעה באב, ב"משנכנס אב", וגרמו לחורבן בתי המקדש, יעשה כל שביכולתו כדי לבוא לשמחה הרצויה בימים שלפני פורים, ב"משנכנס אדר", על ידי אהבת חינם לקב"ה ולחברו, כפי שהיה בימי

⁵ עיין רש"י על מגילה יא, ב ד"ה "איהו כמה מלך ארכיסר" וד"ה "באדין"; בנושא התאריכים עיין עוד במאמר הרב יעקב מדן ב"מגדים" יד, סיון ה'תשנ"א.

מרדכי ואסתר, וכפי שראוי לימינו אנו. הא בהא תליא! יהודי שלא מבין את מיעוט השמחה ב"משנכנס אב" אינו רשאי לשמוח ב"משנכנס אדר!" על מה ישמח?

בזה מתורצות השאלות ששאלנו לעיל - א. אכן, ריבוי השמחה בכניסת אדר תלויה בהבנת מיעוט השמחה שבאב; ב. הגמרא אינה מתכוונת להשוות בין הימים, אלא בין ה"משנכנס" שלהם, בין מה שקרה לפני תשעה באב ובין התיקון שלו - "משנכנס" אדר, אז והיום, והוא - אהבת ה' והזולת!

אנו צריכים להתרכז במה שהוביל לחורבן ולא בחורבן עצמו, ולהתמקד במה שהוביל אותנו לישועה ולא בישועה עצמה! כל זה תקף ביתר שאת בימינו, ולהביא לימות המשיח. אל לאדם להתיימש ממזב האומה ומחוסר האחדות הנראית לפעמים לעין. בעניין זה חשוב לזכור את מה שכתב הרב ב"מאמרי הראי"ה" ("עד דלא ידע", עמ' 155):

וכי תאמר הרי אנחנו רואים בעינינו את הצרה הפנימית האיומה, איך שקמים יהודים כנגד יהודים, איך שאחים נהפכים זה נגד זה לזאבים ולנחשים, ואיך זה תאמר: "לך פְּנוּס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים"? אמנם כל האומר ששקר בדה המן הרשע באמרו "ישנו עם אֶחָד מְפֹרָד וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים" אינו אלא טועה. באמת מפורד ומפורד הוא העם האחד, אבל בכל זה עם אחד הוא. ושמה תאמר איך יתכן שיהיו שני הפכים בנושא אחד, עם אחד מצד אחד ומפורד מצד השני? אל תתמה על החפץ. ישנם פלאים בעולם. והעם הזה שכל עמידתו בעולם מרופדת היא בפלאי פלאות, הוא מראה בהוייתו גם כן את הפלא הזה, ובמהותו העצמית הרי הוא עם אחד, למרות מה שהוא מפורד ומפורד.

להיות בשמחה תמיד

נוסיף ונסכם, ששמחת אדר אינה רק "סימפטום" של התנהגות האומה דאז ותוצאה רצויה של אהבת הבורא והזולת היום. היא בעצמה מביאה לידי כך שאכן ה"הדור קבלוה" והאגודה אחת יקרו גם היום! הרי כולנו יודעים שכדי לזכות לקרבת ה' לא מספיק רק להגות בתורה יום ולילה ולקיים את כל תרי"ג המצוות על כל דקדוקיהן, פרטיהן וחומרותיהן. בנוסף לאלה צריכים להיות בשמחה,⁶ באופן הכי פשוט. השמחה נצרכת גם ליצירת החיבור וליצירת הרצון לחיבור בין אנשים. חז"ל כמו אומרים לנו: "אתה רוצה להתחבר למה שהיהודים עשו לפני כל כך הרבה שנים? תעבוד על הקשר שלך לקב"ה (לימוד תורה וקיום מצוות) ועל הקשר שלך לזולת (אהבת חנם),

⁶ פסחים ק"ז, א; מל"ב ג, טו; שמו"א ז, ה ועוד.

ותהיה בשמחה! שמחה כזאת בכלל, ובאדר בפרט, לא תהיה רק תוצאה של חיבור מחודש ושל העמקת הקשר והדביקות בין האדם לקב"ה ובין האדם לזולתו, אלא היא עצמה תהווה כלי לחיבור, ותנאי לו. אנו צריכים להוסיף בשמחה באדר פדי לזכות לקרבת אל-הים ואדם, והשמחה עצמה אף תתרבה באופן טבעי, בגלל הקרבה לא-להים ולאדם! שמחה אחת בונה ומפרה את השמחה השנייה, וחוזר חלילה בתנועה מעגלית.

לקראת סוף כתיבת מאמר זה, הקב"ה זימן לידי לראות דבר פלא הכתוב בספרו של הרב אברהם בן שבתי ליפשיץ מהונגריה על ד' חלקי ה"שלחן ערוך", "ילקוט אברהם", המתייחס למנהג לכתוב "כשם משנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה"... על נייר ולדבקו בכותל ולנגד הפתח דיקא:

דהנה מבואר בש"ע או"ח סי' תק"ס ס"א לעשות בבתים זכר לחורבן וכנגד הפתח דיקא... ע"כ, עבור זה נוהגין לכתוב על הניירות תיבת אלו דברי רז"ל: "משנכנס אדר מרבין בשמחה", ומדבקין על הכתלים גם בבתי כנסיות ובבתי מדרשות דייקא על הכותל מערבי, וכנגד הפתח במקום תוגה, שם תהא באותו מקום ובאותו שעה ששון ושמחה ליהודים.

לאור הדברים שאמרנו, דבריו מקבלים עומק חדש... תלו את הפתק דווקא על מקום זכר החורבן, להזכירנו, כפי שביארנו, שהא בהא תליא...

נסיים במילותיו המתוקות מדבש של בעל "ילקוט הגרשוני" (בחתומת ספרו על יו"ד), המתארות את רגשותיו העזים לאחר ביקורו בארץ הקודש:

וכאשר ראיתי ישראל בחרבנו, כן אזכה לראות בבנינו, בשוכו לגן עדנו, לאדמת ארצו ולירושלים ארמונו, אמנם נשבעת אלקי הצב-אות לפזרו בין העמים, ומי מיפר לך? אבל הטח אונך ושמע, כל חכמי ישראל מסוף העולם ועד סופו, כולם עונים ואומרים: מותר לך מותר לך! התר התר חכם הרזים! פדה עמך מעזים, צאנך מיד גוזזים, ואז ישיר משה ובני ישראל, מי כמוכה פודה וגואל.

המדרש אומר: "מיום שחרבה ירושלים וחרב בית המקדש, כביכול אין שמחה לפני הקדוש ברוך הוא עד שיבנה את ירושלים ויחזיר את ישראל לתוכה" (ילקו"ש איכה, תתרט). אולי נזכה לזרו את הקב"ה לקיים את הדברים הללו, אם נקיים את מאמר חז"ל במסכת תענית באופן שביארנו, וכפי שבזמן חגי הנביא הקב"ה זירז אותנו וביקש מאיתנו לבנות לו בית, כך יהיה גם בימינו אנו, ונזכה לשמחה האמתית! "וכשיבנה הקב"ה את ירושלים, הוא מחזיר לתוכה את כל השמחה, שנאמר (ישעיה נא, ג): 'כִּי נָחַם ה' צִיּוֹן נָחַם ה' כָּל חֲרָבֶתֶיהָ וַיִּשֶׂם מִדְבָּרָהּ כְּעֵדֶן וְעֲרֵבְתָהּ כְּגֵן ה' שְׁשׁוֹן

וְשִׁמְחָה יִמְצָא כִּי תוֹדֶה וְקוֹל זְמִרָה" (שמות רבה נב, ה) - שמחה שלנו, שמחתו של הקב"ה. אמן כן יהי רצון! חודש אדר שמח!